

Bosuitbreiding in Nederland

Een harde noodzaak

De geschiedenis van ons bosareaal

1. Prof. Jager Gerlings, één van de vroegere hoogleraren in de bosbouw, schreef in 1948: „Wij mogen aannemen, dat ons land, behoudens moerassen, eertijds geheel met bos was bedekt; zelfs in de Romeinse tijd was hier nog veel bos aanwezig. De bosvernielende invloed van de mens deed zich echter reeds vroegtijdig gelden... Vooral gedurende de Bronstijd (1700-650 v.Chr.) moet de ongunstige invloed van de mens op het bos zeer groot zijn geweest.”

Ook daarna is door de zich uitbreidende bevolking voortdurend in de overgebleven bossen ingegrepen, vooral in de Middeleeuwen. Vooral de lager gelegen, meer vruchtbare gronden werden geleidelijk in bouw- en grasland omgezet. Dat proces is, ook op de hogere en oorspronkelijk arme gronden, doorgegaan tot in deze eeuw. (Een soortgelijk proces zien we zich nu ontwikkelen in tal van landen in de Derde Wereld).

2. In de laatste decennia van de 18e en het begin van de 19e eeuw begon men in Nederland bossen aan te leggen op zogenaamde woeste gronden om deze productief te maken. Dit werd na 1900 sterk gestimuleerd door de vraag naar hout voor de mijnen. Toen ontstonden ook onze uitgestrekte Veluwe bossen, bebossingen van stuifzanden en heidevelden. Gemeenten en particulieren speelden daarbij een grote rol, mede doordat in het kader van de Domeinwet 1848 veel Staatsdomeinen moesten worden verkocht. In de tweede helft van die eeuw begon de Heidemij zijn werk in de Nederlandse bosbouw, vooral bij de bosuitbreiding. In 1899 werd het Staatsbosbeheer opgericht. Dat heeft een overheersende invloed gehad op de uitbreiding van ons bosareaal in de huidige eeuw. Uitgebreide bebossingen in Gelderland en Brabant maar ook de internationaal befaamde heidebebossingen in Drenthe zijn aan deze rijksdienst te danken. Het is van groot belang geweest dat het Staatsbosbeheer zich tot de vijftiger jaren in een betrekkelijke rust, de oorlogsjaren daargelaten, heeft kunnen ontplooiën. Dat leidde tot een behoorlijk consistent bebossingsbeleid, met houtvesters en boswachters (zo mochten ze tot voor enkele decennia nog worden genoemd!) lang op dezelfde plaats in het land waardoor

Drs. G.M.V. van Aardenne

ieder van hen zijn eigen stempel op een stuk van ons bosareaal kon drukken.

3. In 1833 was er nog maar 170.000 ha bos, aan het eind van de dertiger jaren van onze eeuw 250.000 ha. Tien jaar geleden was er 310.000 ha bos. Dus een vooruitgang van resp. gemiddeld rond 1.000 en 1.500 ha per jaar. Het is wellicht goed om hier te constateren dat in de huidige regeringsplannen – vastgelegd in het Meerjarenplan Bosbouw – een uitbreiding vanaf 1978 tot het jaar 2000 is voorzien van 38.000 ha = 1.700 ha per jaar; dat zet dus wel een trend voort maar is nu ook weer niet zó baanbrekend!

4. Na de oorlog hebben grootschalige nieuwe bebossingen eigenlijk alleen nog maar plaatsgevonden in de IJsselmeerpolders. Particulieren hebben vooral in de vijftiger jaren op voor de landbouw minder geschikte gronden, vooral in het riviereengebied nogal wat populierenbossen aangelegd maar dat hield vrijwel op toen het landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap de produktie van landbouwgewassen sterk stimuleerde. Daarbij kwam het loslaten van de grondprijzen als gevolg van de intrekking begin 1963 van de Wet op de Vervreemding van Landbouwgronden. Dat was de oorzaak van een zeer sterke stijging van grondprijzen in de laatste dertig jaar. De bosuitbreiding in het kader van ruilverkavelingen bleef zeer beperkt; plannen daartoe werden veelal in de praktijk sterk gereduceerd.

Plannen tot de aanleg van meer, vooral op recreatie gerichte bossen in de Randstad waren er vele, maar vele zijn er ook gesneuveld. Wie herinnert zich niet het plan van de groene sterren, een net van stadsbossen als het Amsterdamse bos?

Alleen in de provincie Zuid-Holland konden men van een bebossingsbeleid spreken, niet in het minst door de positieve opstelling van de toenmalige Gedeputeerde Borgman (nu dan ook terecht voorzitter van de Bosraad). Dat blijkt overigens steeds weer: de grote invloed van bestuurders in provincies en gemeenten op het wel maar ook het wee van bossen en bosuitbreiding. Dat benadrukt ook het grote belang van een goede voorlichting en een effectieve PR van de kant van de bosbouw in de richting van die bestuurders.

Daarover straks meer.

Er gebeurde dus wel het een en ander in de naoorlogse decennia, maar er zat geen doelbewust landelijk beleid achter. Dat gold al in het geheel niet voor het aspect houtproduktie. Typerend is een uitspraak van een hooggeplaatst functionaris van het Staatsbosbeheer in de zestiger jaren: „Hout is een afvalprodukt van het bos” (En voor afvalprodukten bestond in die tijd niet de interesse die ze nu hebben!).

De noodzaak van meer bos

5. Toch begonnen zich de eerste tekenen voor te doen die er op wezen dat de bossen in de wereld niet onuitputtelijk zijn, die wezen op de eindigheiden van het steeds maar meer hout produceren, op de grenzen die ook aan de beschikbaarheid van deze grondstof zijn gesteld. Dat beeld is steeds duidelijker geworden. Ik zal u niet vermoeien met uitgebreide beschouwingen over de ontwikkelingen op de wereldhoutmarkt. Daarover heeft de Stichting Bos en Hout bij voortdurend in de afgelopen decennia gepubliceerd, met als centrale werk de publicatie „De Beschikbaarheid van Hout”, waarvan in de loop van dit jaar de derde geactualiseerde editie zal verschijnen.

Nogmaals, het ligt niet in mijn bedoeling u daar nu mee bezig te houden. Ik wil in dit verband wel een vijftal feiten constateren omdat die van belang zijn voor het vervolg van mijn verhaal.

Ten eerste: Hout is een enorm belangrijke energiebron en industriële grondstof voor de mens, een grondstof die bovendien op een bijzonder milieuvriendelijke wijze kan worden geproduceerd.

Ten tweede: De vraag naar hout blijft continu sterk stijgen, maar het bosareaal in de wereld neemt sterk af.

Ten derde: De ontwikkelingslanden zijn voor een verhoging van hun welvaart ook van houtprodukten sterk afhankelijk. Dat blijkt uit de sterke correlatie tussen bruto

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

nationaal produkt per inwoner en het hoofdelijk verbruik van houtprodukten, vooral papier en karton (figuur 1). Deze landen hebben een gigantische achterstand in houtverbruik op de ontwikkelde landen.

Hun verbruik zal dan ook sterk toenemen, maar juist in die ontwikkelingslanden wordt het bosareaal snel kleiner, wordt absoluut onvoldoende bebost en zal dan ook een snel toenemend beroep worden gedaan op houtbronnen elders in de wereld.

Ten vierde: Het aantal gebieden dat op grote schaal hout en houtprodukten netto uitvoert is uiterst beperkt (figuur 2); het gaat om Canada, Noord-Europa, de Sovjet-Unie en Zuidoost-Azie. Daarbij moet worden bedacht, dat het grootste deel van de export van Canada naar de USA gaat en dat betekent dat de exportcapaciteit naar andere landen beperkt is.

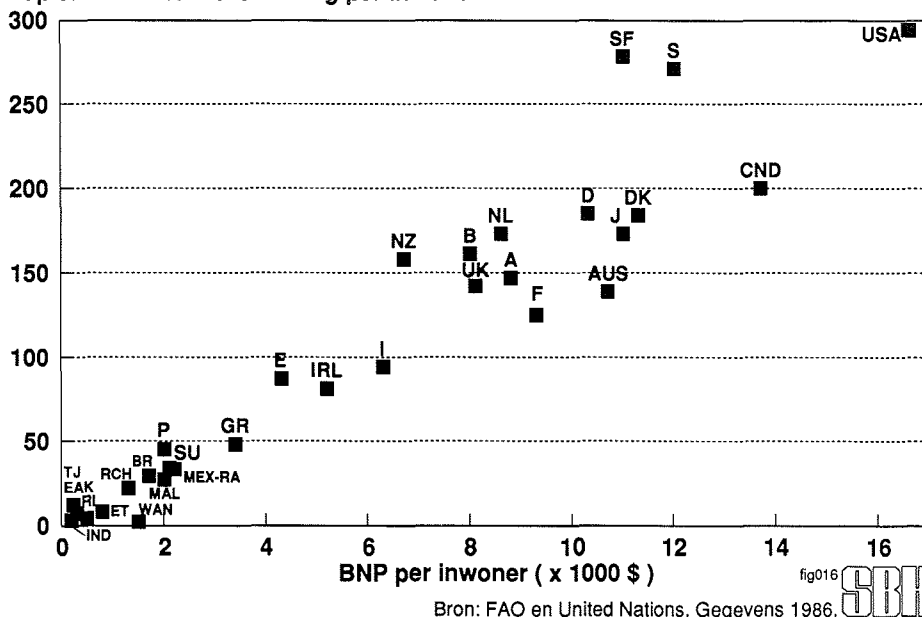
Ten vijfde: De Europese Gemeenschap en daarbinnen vooral Nederland hebben een zeer groot deficit wat betreft hout en houtprodukten (figuur 2). De EG is de grootste netto-importeur van deze produkten in de wereld, Nederland als afzonderlijk land staat op de 6e plaats van de wereldranglijst.

Conclusie: Zo kan het niet lang doorgaan; de teruggang van het bosareaal in de wereld in combinatie met stijging van de vraag naar hout moet op een situatie uitlopen dat te weinig hout beschikbaar is om aan de vraag te voldoen, en dat houtprijzen zo sterk stijgen dat het verbruik van vervangingsprodukten die uit milieu-oogpunt minder gewenst zijn, sterk wordt gestimuleerd. Vooral de landen en gebieden met een grote import van hout, zoals de EG en ons land in het bijzonder, mogen hiervoor de ogen niet sluiten.

6. In het begin van de zestiger jaren (bijna dertig jaar geleden!) begon de papierindustrie in ons land zich ongerust te maken over haar toekomstige grondstoffenvoorziening. Vooral op initiatief van de Vereniging van Nederlandse Papier- en Kartonfabrieken is die industrie zich intensief gaan bezighouden met de ontwikkeling van een grondstoffenbeleid dat resulteerde in de ontwikkeling van twee velden van activiteiten: méér inzet van oudpapier en méér houtproductie in eigen land. Hoe vooruitziend dat initiatief is geweest blijkt wel uit het feit dat toen nog veel papierhout uit Finland, later Canada werd ingevoerd, terwijl nu Finland zelf tot de grote importeurs van papierhout behoort en de uitvoer van rondhout door Canada niets meer voorstelt. Daardoor is de Nederlandse papierindustrie sinds een aantal jaren hoofdzakelijk op Nederlands

Figuur 1. Papier- en kartonverbruik in relatie tot het Bruto Nationaal Produkt

Papier- en kartonverbruik: Kg per inwoner

Bron: FAO en United Nations. Gegevens 1986.

A - Oostenrijk	GR - Griekenland	RCH - Chili
AUS - Australië	I - Italië	RI - Indonesië
B - België/L.	IND - India	S - Zweden
BR - Brazilië	IRL - Ierland	SF - Finland
CND - Canada	J - Japan	SU - Sovjet Unie
D - West Duitsland	MAL - Maleisië	TJ - China
DK - Denemarken	MEX - Mexico	UK - Verenigd Koninkrijk
E - Spanje	NL - Nederland	USA - Verenigde Staten van Amerika
EAK - Kenia	NZ - Nieuw-Zeeland	WAN - Nigeria
ET - Egypte	P - Portugal	
F - Frankrijk	RA - Argentinië	

hout aangewezen, dat zij dankzij veel onderzoek nu goed kan gebruiken, en verder op hout uit aangrenzende gebieden.

De bezorgdheid van de papierindustrie over haar toekomstige grondstoffenvoorziening heeft 25 jaar geleden geleid tot de oprichting van de Stichting Industrie-Hout, later omgedoopt in Stichting Bos en Hout.

De primaire opdracht was: bevorderen dat er meer hout uit Nederlandse bossen komt en, vooral, stimuleren dat er meer Nederlands bos wordt geplant. De Stichting zette al snel nogal wat politieke druk op de ketel, nodig omdat in die tijd, medio zestiger jaren, de belangstelling voor de betekenis van bos voor de houtproductie minimaal was. Elders was immers hout genoeg! Er was wél aandacht voor de recreatieve functie, er begon meer belangstelling te komen voor het belang van bos als natuurobject, maar dat ging niet gepaard met een

vraag naar grote arealen nieuw bos. Maar zo'n aanzienlijke areaalsuitbreiding is wél nodig om tot een substantiële verhoging van onze nationale houtproductie te komen!

Bosuitbreiding en politiek

7. Er kwam dus wat politieke druk op de ketel. Het parlement begon te reageren, Ik wil, nogmaals, geen uitgebreid geschiedkundig overzicht geven, maar namen als van de Tweede-Kamerleden Engelbertink, Egas, Schuitemaker, later Beekman en Voortman, in de laatste tien jaren Braams, Van der Linden en De Leeuw mogen hier niet onvermeld blijven. Zij zijn het met name geweest die de bosbouw en vooral ook de bosuitbreiding politiek verder hebben gebracht, zij waren het die de betrokken bewindslieden toch wel bij voortduring hebben gewezen op

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

de betekenis van het bos en van de bosuitbreiding en op de aandacht die moet worden besteed aan een verhoging van de houtproductie. Destijds, in 1980, raakte ik als toenmalig minister van Economische Zaken daarbij wel heel nauw betrokken door de indiening van de motie Braams/Van der Linden tijdens de behandeling van de begroting van mijn departement. In deze motie werd gewezen op de verontrustende ontwikkeling rond de beschikbaarheid van hout in de wereld en op de noodzaak die nader te laten onderzoeken op zijn consequenties voor Nederland. Mij werd gevraagd de Kamer daarover nader te informeren. Die motie werd door de hele Tweede Kamer ondersteund. Dat heeft geresulteerd in een studie door de Stichting Bos en Hout, vervolgens in een brief die ik de Kamer in nauw overleg met de minister van Landbouw en Visserij heb gezonden. In die brief hebben mijn collega en ik de noodzaak van meer houtproductie in Nederland onderschreven en een aantal maatregelen in het vooruitzicht gesteld die daartoe zouden moeten leiden. Dat is allemaal later verwerkt in het Meerjarenplan Bosbouw. Daarmee werd de noodzaak van meer bos en meer houtproductie politiek erkend. In zoverre is dat moment van de motie Braams/Van der Linden ook al historisch geweest omdat vanaf dat moment het ministerie van Economische Zaken zich daadwerkelijk met het houtvoorzieningsbeleid van ons

land is gaan bezighouden en dat gelukkig nog steeds doet.

8. Met de aanneming van het Meerjarenplan Bosbouw door de Tweede Kamer ontstond voor de bosbouw en ook voor diegenen die zich met de economische kant daarvan bezighouden een politiek nieuwe situatie. Het stadium van „een gewenst bosbeleid van de grond krijgen” was voorbij, het stadium van „en hoe realiseren we dat nu allemaal” was aangebroken.

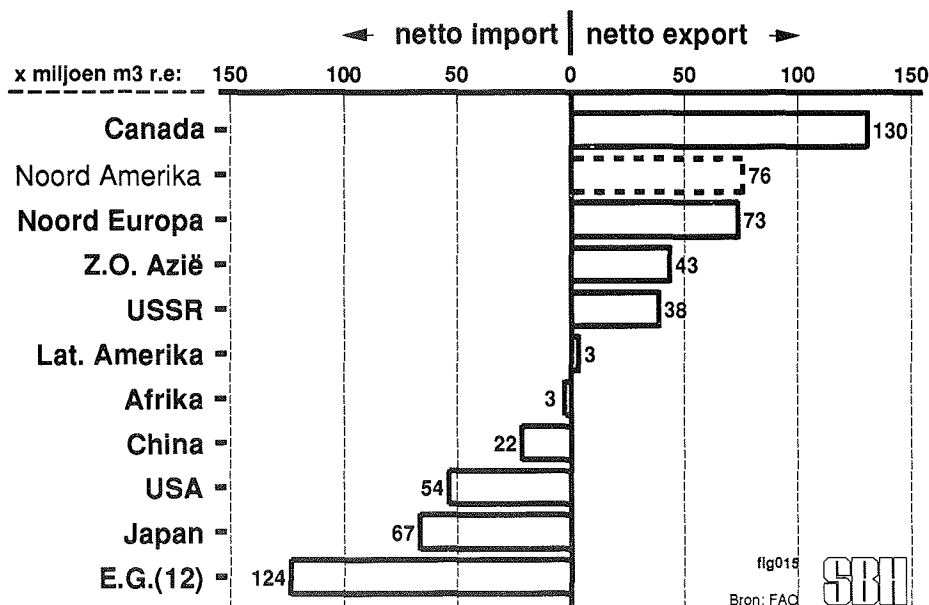
Als we ons nu even tot de bosuitbreiding beperken: Er moest volgens het Meerjarenplan 50.000 ha bijkomen, waarvan helaas 12.000 ha niet meer in deze eeuw bleek te kunnen worden gerealiseerd. Zo'n oppervlakte er bij betekent dat we op 360.000 ha bos zouden komen en daarmee het bebossingspercentage van ons land, een van de laagste in Europa, van 8,5 tot 9,5% zouden opvoeren. Nog niet al te indrukwekkend gezien de grote achterstand ten opzichte van andere EG-landen. Die uitbreiding zou er toe bijdragen dat het dekkingspercentage van onze houtbehoefte van 8 naar 17% wordt opgevoerd, uiteraard samen met andere maatregelen, o.a. in het bestaande bos. Maar het Meerjarenplan stelt een hoger doel, destijds ook in de eerder genoemde brief aan de Tweede Kamer vermeld, nl. 25% dekking. Daarvoor is echter nodig dat in de toekomst 100.000 à 150.000 ha bos extra wordt aangelegd, waarmee het bebossingspercentage van ons land op

12,5 à 13,5% zou komen. Dat is voorlopig toekomstmuziek.

9. Intussen kreeg de kwestie van de bedrijfsresultaten in de bosbouw, uiteraard altijd al van belang, extra betekenis. Een structurele verhoging van de houtproductie is immers alleen mogelijk als dit bedrijfseconomisch perspectief biedt. Nu zal dit met een verhoging van de productie in het bestaande bos in het algemeen wel het geval zijn, als tenminste de prijs per m³ meer geproduceerd hout niet lager is dan die van de houtproductie tot dusverre. Maar bij de aanleg van nieuwe bossen op landbouwgronden ligt er meestal wel een probleem, namelijk dat de bedrijfsresultaten van de bosbouw moeten kunnen concurreren met die van de landbouw. De kern van dit probleem is dat hout in de EG geen marktordening-product is, de belangrijke landbouwproducten daarentegen wel. Dit heeft in de praktijk tot gevolg gehad dat de teelt van deze landbouwproducten aanzienlijk meer overheidssteun ontvangt dan die van hout. En dat moet men bij rentabiliteitsberekeningen in het oog houden. Wat dat betreft was ik ietswat verbaasd over uitslatingen van de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij bij de behandeling van de begroting op 8 februari jl. waar toch wel iets staat van dat het niet rendabel zal zijn, maar dat zal wel op een misverstand berusten. Dit probleem dreigde onoplosbaar te worden. Gelukkig is er een doorbraak ten goede gekomen, en wel door meerdere oorzaken. Eén daarvan is de eenmalige bijdrage van het ministerie van EZ van 3000 gulden per hectare bij de aanleg van snelgroeiende bossen. Een andere, en dit is belangrijk omdat dat een continue inkomensstroom garandeert, is de braaklegregeling voor de akkerbouwgronden met bijdragen van de overheid die ook gelden voor bebossing van deze gronden.

Hopelijk zal een soortgelijke regeling als die voor akkerbouwgronden ook gaan gelden voor andere landbouwgronden. Die braaklegregeling brengt ook de oplossing met zich mee voor een ander probleem van de houtteelt, namelijk het niet jaarlijks verkrijgen van opbrengsten uit de aanleg van een bosperceel. Daarvoor was overigens ook al een oplossing aangedragen door de Nationale Houtbank, die voor populierenbeplantingen jaarlijkse voorschotten op de latere houtopbrengst verschaft. Dit is een initiatief van een drietal bedrijven uit de bos- en houtsector dat veel grotere aandacht verdient dan het nu krijgt. Want ik denk dat juist die spreiding van inkomsten en die garantie van houtafzet van doorslaggevende betekenis zijn bij beslissingen om

Figuur 2. Netto-export en netto-import van hout en houtprodukten
(Gemiddeld per jaar voor de periode 1985-1987)

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

tot bosbouw over te gaan. Het biedt m.i. bij verdere uitbreiding van de activiteiten een veel breder spectrum van mogelijkheden dan alleen voor de populierenteelt. Ik kom daarop in mijn conclusies nog terug.

10. *Aanleg van nieuwe bossen is dus essentieel voor de voorgenomen toekomstige verhoging van de nationale houtproductie. Maar dit sluit allerm minst uit, mag zelfs niet uitsluiten, dat deze bossen ook andere belangen zullen moeten en ook kunnen dienen.* U kent ze: Het vergroten van de mogelijkheden voor de openlucht-recreatie, het scheppen van natuurwaarden, het verfraaien en differentiëren van landschappen. Dat zijn de belangrijkste traditionele bosfuncties. Recent is een andere functie van vooral snelgroeïende bossen steeds meer in de aandacht gekomen van politici maar ook van het grote publiek, namelijk het vastleggen van CO₂, het beperken dus van het broeikas-effect. Maar dat bos moet wel groeien, een stabiel bos draagt daaraan minder bij. Het is een heel belangrijke functie en die dient dan ook een heel belangrijke overweging te zijn bij het beleid ten aanzien van nieuwe bosaanleg, juist in een bosarm land als Nederland, dat zijn taak in het mondiale verband ook heeft. Voor onder meer de aanleg van die bossen nu eerst terug naar de uitvoering van het Meerjarenplan Bosbouw.

Problemen bij de bosuitbreiding

11. Met die uitvoering is het wat merkwaardig gesteld. *Het Meerjarenplan stelt doelen, uitvoering vraagt het ontwikkelen van maatregelen, vraagt een uitvoeringsplan.* Al vanaf het eind van de zeventiger jaren is aan het Meerjarenplan gewerkt. Men had dus mogen veronderstellen dat snel na de aanneming door het parlement een uitvoeringsprogramma kon starten. Dat was niet het geval want zo'n programma was er niet. De Stichting Bos en Hout heeft daarop meteen gewezen, o.m. in een brief aan de Tweede Kamer. Die heeft bij herhaling om een uitvoeringsplan gevraagd, maar nog steeds is het er niet, al schijnt het binnenkort te komen. Wel een verschil met het Nationaal Milieubeleidsplan, al kort na indiening bij de Tweede Kamer gevolgd door uitvoeringsrichtlijnen! Natuurlijk, er zijn verklaringen te vinden. Overeenstemming binnen het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is niet altijd makkelijk te bereiken, naar ik aanneem ook niet over een uitvoerings-

programma voor het Meerjarenplan Bosbouw. Verder moet worden onderkend, helaas, dat het Staatsbosbeheer en nu de Directie Bos- en Landschapsbouw bij voortdurend aan reorganisaties onderhevig waren, en ook dat werkt niet productief. Maar al diegenen die zitten te wachten op, eindelijk, een kloek bebosningsbeleid, hebben aan deze of andere verklaringen niet zozeer boodschap. Want laten we wel zijn, wat sinds 1978 (het beginjaar waarvan het Meerjarenplan uitgaat) aan nieuw bos is aangelegd, is onafhankelijk van dat plan ontstaan. Ik denk aan de IJsselmeerpolders, aan de Randstad, aan bossen in het kader van landinrichtingsprojecten. Het is realisering van oude plannen. In ieder geval is intussen toch wel iets bereikt, al lijkt het makkelijkste nu wel achter de rug.

12. *Wel gebiedt de eerlijkheid te erkennen dat ook een uitvoeringsplan de bosuitbreiding grote problemen zou hebben opgeleverd.* Die komen uit een voor velen wat onverwachte maar wel invloedrijke hoek, namelijk de natuur- en landschapsbescherming. Toch is die nu ondervonden tegenstand, gezien vanuit een wat beperkte invalshoek, wel begrijpelijk. In eerste instantie immers is die natuur- en landschapsbescherming geïnteresseerd in bestaande bossen en in het behoud van bestaande landschappen. Zelden of nooit zette zij zich in voor de grootschalige aanleg van nieuwe bossen. Het merkwaardige van deze visie zit hem onder meer daarin dat vrijwel alle bossen die men nu zeer belangrijk vindt vanuit het oogpunt van natuur, eens zijn aangeplant! Dat gebeurde óók op landbouwgrond, óók in open gebieden die men nu waarschijnlijk landschappelijk interessant en het behouden waard zou vinden! Laten we niet vergeten dat het Nederlandse landschap door de mens is ontstaan en bij voortdurend, door die menselijke invloed, aan verandering onderhevig is geweest. *Dat willen handhaven van het bestaande heeft zich nu al op tal van plaatsen waar nieuwe bossen zouden kunnen worden aangelegd, en waar ook de particuliere grondeigenaar dat zou kunnen doen, geopenbaard.* Noord-Groningen is daarvan wel het meest treffende maar bepaald niet het enige voorbeeld. Een machtig instrument voor de vaak regionaal of lokaal opererende natuurbehouds- en milieugroepen om bosaanleg tegen te gaan vormen streek- en bestemmingsplannen, juist ook omdat daarbij de centrale overheid, eerstverantwoordelijke voor uitvoering van het Meerjarenplan Bosbouw, een zeer beperkte rol speelt.

13. Ik kom nu op een teer punt in het

geheel: De relatie tussen het landelijke beleid, het regeringsbeleid enerzijds en het provinciale en gemeentelijke beleid anderzijds, dit uiteraard waar het gaat om het bos en de bosuitbreiding. De lagere overheden, ik constateerde het al, hebben via de ruimtelijke ordening een grote invloed op het gebruik van het landelijk gebied. Daarbij komt dan nog dat in het Meerjarenplan Bosbouw regionale bosplannen worden aanbevolen, door de provincie vast te stellen plannen voor bosbeleid en bosbeheer in de provincies of regio's daarbinnen die uiteraard moeten dienen om het Meerjarenplan te helpen uitvoeren. En dan duikt de vraag op: *In hoeverre kan een nationaal vastgesteld en als van groot belang gezien houtproductie- en houtvoorzieningsbeleid gerealiseerd worden bij een grote invloed van provincies en gemeenten op het bebossingsbeleid?* Al in 1985, bij de publicatie van het beleidsvoornemen van het Meerjarenplan Bosbouw heeft de Stichting Bos en Hout op dit probleem gewezen in een brief aan de minister van Landbouw. In de regio, in de gemeenten zal men zeker de betekenis van bos, ook van bosuitbreiding voor de recreatie erkennen. De aanleg van nieuwe bossen in verband met natuur en landschap is weinig aan de orde, eerder pleiten de natuur- en landschapsorganisaties tegen zo'n aanleg. Maar in de aanleg van bossen voor opvoering van onze houtproductie, hoe essentieel ook voor onze toekomstige houtvoorziening, is men op regionaal en lokaal vlak meestal weinig geïnteresseerd. *Maar regionale en lokale medewerking is wél onmisbaar om het nationale beleid te kunnen realiseren!* En dan mag men eigenlijk niet enkel en alleen afhankelijk zijn van het inzicht en de goede wil van individuele provinciale en gemeentelijke bestuurders. Ik kom op dit probleem in mijn conclusies terug.

14. Eerst nog iets over de landbouw. Die is, zolang alles daar naar wens verliep en de EG-landbouwpolitiek alleen maar wind in de zeilen gaf, niet zo voor nieuwe bosaanleg geweest. Dat is begrijpelijk. Maar de tijden zijn veranderd. Een aanzienlijke beperking van het landbouw-areal in de EG lijkt onontkoombaar. Geleidelijk kan men dan ook constateren dat de houding van de Nederlandse georganiseerde landbouw en van boeren zelf ten opzichte van bosaanleg op landbouwgronden genuanceerder wordt. Men gaat voor bepaalde streken in ons land de productie van hout als een alternatief zien voor die landbouwgewassen waar sprake is van een structureel overschot. Men protesteert er zelfs tegen als in het

kader van de ruimtelijke ordening of anderszins de mogelijkheden voor bosaanleg worden beperkt of onmogelijk gemaakt. *Gelukkig is de oude en elders in Europa nog zo levende band tussen land- en bosbouw zich kennelijk langzaam wat aan het herstellen. En dat komt zeker ook ten goede aan de kwaliteit van het landschap.*

15. Voor het bestaande bos maar ook voor de perspectieven van nieuw aan te leggen bossen is het een goede zaak dat steeds meer inzicht ontstaat in de relatie tussen *bos en milieu*.

Zo wordt uit wetenschappelijk onderzoek steeds duidelijker dat de vitaliteitsproblemen bij bossen in Nederland als geheel vooral aan traditionele oorzaken zijn te wijten, zoals droogte, vorst, insecten en ziekten, en aanzienlijk minder negatieve gevolgen voor het voortbestaan van het Nederlandse bos zullen hebben dan tot enkele jaren geleden wel eens is voorspeld. De vitaliteitsonderzoeken van de laatste jaren laten dan ook gelukkig een verbetering in de toestand van onze bossen zien. Dat sluit niet uit dat plaatselijk, vooral in De Peel, sprake is van een aanzienlijke milieuverontreiniging die voor de bossen aldaar wel gevoelige consequenties heeft. Maatregelen ter inperking daarvan verdienen hoge prioriteit. Een voorbeeld van de toenemende erkenning van de betekenis van bossen voor het milieu vormt de CO₂-problematiek, onder meer onderwerp van bespreking

geweest tijdens de in november gehouden internationale ministersconferentie in Noordwijk. De aanleg van vooral krachtig groeiende, bij korte omloop geëxploiteerde bossen levert een niet onbelangrijke bijdrage aan het vastleggen van CO₂, dus aan de bestrijding van het broeikaseffect.

Conclusies

16. Wat moet er in ieder geval gebeuren om voorwaarden te scheppen voor een voldoende uitbreiding van het Nederlandse bosareaal op redelijk termijn? Ik beperk me tot conclusies op het gebied van politiek en beleid.

a. Laat ik vooropstellen dat, als de regering een besluit neemt, bekrachtigd door het parlement, *voldoende geld ter beschikking* gesteld moet worden om de in dat besluit gestelde doelen binnen de daarvoor gestelde periode te halen. Kan dat door onverwachte oorzaken onverhoopt niet, dan moet de regering na overleg met de betrokken belanghebbende groeperingen terug naar het parlement.

b. Hoewel al veel te laat zal alsnog *met spoed een uitvoeringsplan voor het Meerjarenplan Bosbouw met concrete, effectieve maatregelen* ter tafel moeten komen, waarbij zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van de medewerking van het bij bos en hout betrokken bedrijfsleven. In ieder geval heeft reeds

geruime tijd geleden de Stichting Bos en Hout, samen met het Platform Nederlands Hout, deze medewerking in concrete voorstellen aangeboden, maar daarop is tot dusverre door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij niet gereageerd. Beide organisaties zijn voornemens hierop zeer binnenkort terug te komen.

c. Ik denk dat de bosbouw in de jaren die gaan komen, als je de ontwikkelingen beziet in mondiaal en Europees verband, erkenning als een belangrijke bedrijfstak krijgt. *Het beleid van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij op het gebied van de bosbouw, en daarbij ook de bosuitbreiding, zou daarom duidelijker moeten zijn.* Het kan niet ontkend worden dat de belangen van bosbouw en natuurbeheer binnen een en hetzelfde ministerie behartigen bepaald geen eenvoudige opgave is en dat uiteraard de nodige compromissen moeten worden gesloten. Maar het beleid moet wel geloofwaardig zijn en dat betekent, ten eerste, dat het zich aan voor een ieder duidelijke criteria houdt en, ten tweede, dat daarover regelmatig en tijdig overleg met alle betrokkenen wordt gevoerd.

In dit verband is het van het grootste belang dat de *ambtelijke bosbouworganisatie een sterke positie krijgt*. Dat is essentieel voor het behoud en de uitgroei van een bedrijfstak waar de overheid zo nauw mee verbonden is. Van oudsher speelt in tal van landen de Staatsbosdienst een heel grote rol bij de ontwikkeling van de nationale bosbouw. In Nederland is die sinds tal van jaren bij voortduring aan reorganisaties onderhevig geweest. Dat geeft onrust, dat belemmert in sterke mate een doelmatig optreden van de overheid bij de realisering van het bosbouwbeleid. Wij hopen van harte dat met de reorganisatie van enkele jaren geleden een periode van stabiliteit is ingetreden, maar recente berichten vervullen ons met grote zorg.

d. Het al eerder aangeroerde probleem van de discrepantie tussen enerzijds het nationale beleid met betrekking tot de bosbouw en vooral de bosuitbreiding en anderzijds het beleid van de lagere overheden verdient grote aandacht. Een brief van de betrokken ministers aan de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, zoals is gebeurd in verband met de ontheffing van de herplantplicht is goed maar niet toereikend. Intensief overleg met VNG en IPO is zeker noodzakelijk; we hebben overigens de indruk dat dit tot dusverre nog niet voldoende is gebeurd. *Maar daarnaast zal moeten worden gezien in hoeverre de gemeenten financieel kunnen worden gestimuleerd om*

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

aan het regeringsbeleid tot uitvoering van de bosuitbreiding actief mee te werken.

e. Het is niet helemaal duidelijk in hoeverre het bij de bosbouw betrokken bedrijfsleven, en dan bedoel ik allen die in en met het bos bezig zijn, zich tot en met actief wenst op de stellen om de uitbreiding van het bosareaal te bevorderen. Het is heel begrijpelijk dat boseigenaren en alle anderen die in onze bossen werkzaam zijn, vooral geïnteresseerd zijn in het bestaande bos en in wat daarmee aan de hand is. Maar hopelijk ziet men ook in dat uitbreiding van dat beetje bos dat we in Nederland hebben leidt tot een grotere betekenis van bos en bosbouw in het algemeen en dat is van belang voor de hele bedrijfstak.

f. Ook wat de activiteiten van de hout en houtprodukten verwerkende industrie betreft blijft nog wel wat te wensen over. Laat ik vooropstellen dat de papierindustrie weinig of niets te verwijten is, integendeel, zij is het geweest die 25 jaar geleden de stoot gaf tot oprichting van de Stichting Bos en Hout en daarmee tot grote politieke en promotionele activiteiten voor meer houtproductie maar ook voor meer bosaanleg. Bovendien is vanuit die industrie later het initiatief gekomen tot oprichting van het Platform Nederlands Hout, waarin een aantal grote bedrijven hun belangen bij bos en hout behartigen. Bij de Stichting Bos en Hout hebben zich overigens later gelukkig vele organisaties uit de bos- en houtwereld aangesloten. Dat is een uitstekende ontwikkeling. Dat deze Stichting de public relations, ook ten behoeve van de bosuitbreiding nu professioneel gaat aanpakken via een speciaal daarvoor aangetrokken kracht, is ook al een goede zaak. Maar er is meer te doen. De industrie in het algemeen zal zich op een of andere wijze meer moeten gaan interesseren voor – of zelfs gaan participeren in – de bosbouw en de aanleg van nieuwe bossen. Het is niet aan mij om daarvoor exacte recepten te geven. Maar ik vind de Nationale Houtbank, waarin een groot papierconcern, een levensverzekeringsmaatschappij met veel bos en een bosaanlegmaatschappij samenwerken om via jaarlijkse voor-schotten op de latere oogst en via aanleg- en beheersadviezen de bosaanleg stimuleren, een uitstekend voorbeeld. Het is een initiatief dat, zoals ik al eerder zei, uitbreiding verdient. De Stichting Bos en Hout zal hiertoe de nodige initiatieven nog dit jaar ontwikkelen.

g. Intussen moet er geen misverstand over bestaan dat eenzijdige aandacht voor bos niet op zijn plaats is. Dat is ook altijd het standpunt van de Stichting Bos

en Hout geweest. Naast de houtproductie heeft bos voor onze samenleving zoveel andere en al evenzeer grote waarden dat juist een bosarm land als het onze de verschillende mogelijkheden die bos biedt zoveel mogelijk integraal moet benutten. En dat dit zeer wel is te realiseren, heeft sinds vele, vele decennia de ontwikkeling van vooral de West- en Midden-europese bosbouw geleerd. Maar wel zal de bosbouw zelf een wijd verbreid misverstand uit de wereld moeten helpen, namelijk dat produktiviteit, rijkdom aan flora en fauna en schoonheid in een bos niet uitstekend gecombineerd zouden kunnen worden. Dat is inmiddels in tal van Europese landen, in tal van belangrijke recreatie- en natuurgebieden bewezen. Die onder de aandacht van anderen te brengen, daaraan doet die bosbouw onvoldoende.

h. Ik wil een beroep doen op de natuur- en milieuorganisaties in ons land evenals op de ambtelijke natuur- en milieubescherming. U dient een zeer goed doel, een belang van ons allen: bevordering van een goed milieu, behoud van natuur. Maar wees niet te behoudend, want dan wordt uw beleid rigide.

Waar bossen zijn, probeert u ze meestal te houden, zelfs populierenbossen waar- tegen u zich keert als ze elders, in open gebieden worden aangelegd. Maar waar ze nu zijn, daar was het ook eens open. Anderzijds, waar het nu open is was vroeger veelal bos. Bij de huidige landbouwproblemen in de EG en dus ook in ons land moet men zich heel goed gaan afvragen in hoeverre men kan blijven verlangen dat bestaande landschappen die zich economisch hebben overleefd, à tort et à travers kunnen worden gehandhaafd uit overwegingen van landschapsbehoud of behoud van bepaalde natuurelementen.

Bebossing geeft nieuwe landschappen met andere natuurelementen, niet bij voorbaat minder waardevol dan wat verdwijnt. Bovendien: er zijn andere belangen die ook weer nauw aan die van natuur en milieu zijn gekoppeld. Dat is onder meer het belang van de produktie van een milieuvriendelijke grondstof als hout. Dat is ook het belang dat wij hier, in ons land, meer hout produceren om zo het beslag op houtbronnen elders ten behoeve van onze consumptie te kunnen beperken. Nederland is een van de grootste importeurs van houtprodukten in de wereld, per hoofd van de bevolking zelfs de grootste. Wij kunnen niet én onze houtimport willen beperken (tropisch hout!), én onze CO₂-uitstoot door bosaanleg elders willen laten compenseren, én houtproductie in onze bestaande

bossen willen beperken en dan bovendien ook nog ons verzetten tegen de aanleg van nieuwe bossen op plaatsen waar die nu eenmaal het meest voor de hand ligt. Dat is weinig consequent en maakt ons in de ogen van andere landen, zeker in de Derde Wereld, bepaald niet geloofwaardig.

i. Tenslotte wil ik pleiten voor een kleine „task force” op hoog niveau, in te stellen door het ministerie van Landbouw met vertegenwoordigers van overheid en het bij bos en hout betrokken bedrijfsleven. Deze groep zal intensief overleg moeten voeren hoe zo snel mogelijk de bestaande obstakels voor uitbreiding van het bosareaal en voor verhoging van de produktie in het bestaande bos kunnen worden opgeruimd en in hoeverre elk van de participanten daaraan kan bijdragen. De inschakeling van het bedrijfsleven bij voor bos en hout essentiële beslissingen van het ministerie is tot dusverre onvoldoende of te laat geweest. Dat heeft geleid tot onduidelijkheid en tot grote ongerustheid bij velen die economisch sterk afhankelijk zijn van een slagvaardig bosbouwbeleid van de regering. Dat heeft ook geleid tot onnodige, grote vertragen in de totstandkoming en in de uitvoering van het Meerjarenplan Bosbouw.

Ik zei het al eerder: Bosbouw heeft, en het is in ons eigen belang dat ook te erkennen, recht op een goede plaats in ons economisch patroon en dat vereist ook een goede tegenspeler voor de overheid en een goed onderling contact.

17. Ik ben met een citaat begonnen, ik wil ook met een citaat eindigen, en wel met een uitspraak van de voorzitter van de Engelse „Countryside Commission”, Sir Barber: „Engeland moet een voorbeeld stellen nu we andere landen vragen hun bossen veilig te stellen”. Dat geldt in niet mindere mate ook voor Nederland!

Drs. G.M.V. van Aardenne
Voordracht voor het symposium van de
Stichting Bos en Hout ter gelegenheid van
haar 25-jarig bestaan
Kasteel Groeneveld, 2 maart 1990

Stichting
Bos en Hout
Bosrandweg 5,
postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel. 08370-24666

SBH